УДК: 894.341:82-991 (043.3)

Кубанычбекова Н. К., Жантаев А. С.

Кубанычбекова Назира Кубанычбековна – студент,
С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университети

Жантаев Адилбек Сүйүндүкович – ф.и.д.,
С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университети

ЖЕДИГЕР СААЛАЕВДИН ПОЭЗИЯСЫНДА АТА МЕКЕН БААЛУУЛУГУНУН ЧАГЫЛТЫЛЫШЫ

ОТРАЖЕНИЕ ЦЕННОСТИ ОТЕЧЕСТВА В ПОЭЗИИ ЖЕДИГЕР СААЛАЕВА

REFLECTION OF THE VALUE OF THE FATHERLAND IN POETRY ZHEDIGER SAALAYEV

Аннотация. *Макалада акын Жедигер Саалаевдин поэзиясында Ата Мекен баалуулугунун чагылтылышы туурасында сөз болот. Анын алкагында акындын маанилүү жыйнактарына баалуулуктук талдоо жасалат.*

Аннотация. *В статье идет речь об отражении в поэзии поэта Жедигер Саалаева ценности Отечества. В рамках статьи проводится ценностный анализ значимым сборникам этого поэта.**Abstract.*** *The article deals with the reflection of the values of the Fatherland in the poetry of the poet Zhediger Saalaev. Within the framework of the article, a value analysis of the significant collections of this poet is carried out.*

Түйүндүү сөздөр: *поэзия, Жедигер Саалаев, Ата Мекен, баалуулук.*
Ключевые слова: *поэзия, Жедигер Саалаев, Отечество, ценность.*
Key words: *poetry, Zhediger Saalaev, Fatherland, value.*

Бардык эле акындар Ата Мекен тууралуу көңүлдү эргиткен ырларды жазышат. Кыргыз поэзиясындагы андай ырлардын эң бир мыкты үлгүсү катары залкар акын Алыкул Осмоновдун “Ата Журт” аттуу лирикасы эсептелип жүрөт.

Жедигер Саалаев дагы ушул салттуу темадан четтебейт. Анын ар бир жыйнагынан Ата Мекенге, анын ичинде кичи мекенге – туулган жерине арналган ырлар ондоп табылат. Аларда Кыргызстандын табияты, тоолору, көлдөрү ж.б. жөнүндө айтылат. Ошондой эле акындын мекен темасындагы поэмалары дагы бар.

“Аттануу” (2011-ж.) жыйнагындагы “Төө-Ашуу”, “Түштүккө мактал”, “Сулайман тоо”, “Каман-Суу, сени түш көрөм”, “Көл эне”, “Көл кечи”, “Көл менен сүйлөшүү” аттуу ырлары, ошондой эле “Ак-Муз” поэмасы Ата Мекен темасында жазылган.

Акын үчүн Ата Мекен поэзияга дем берген өзүнчө бир жандуу энергияга ээ чоң баалуулук болуп саналат. Муну ал төмөнкүчө туюнтат:

Ырдап турат чөптөр дагы, суулар да,
Тоолор дагы, жолдор дагы ырдашат.
Акындарым – ырларсыңар булар да,
Айылым Ак-Муз, сенсиң мага ыр башат [1, 81-б.].

Шаарда жашаган акын туулган жерин сагынып жайкы аптапта камыгат. Кичи мекендин көңүл кубанткан элестери ал ойгоодо оюнан, уктаса түшүнөн кетпейт.

Кулакта ырың бүтпөгөн,
Түбүнө чумкуп бүт денем,
Суусасам эле дайыма
Каман-Суу, сени түш көрөм [1, 134-б.].

Ата Мекенинин касиеттүү жерлерин акын өзүн төрөгөн энесине салыштырат.

Ысык-Көлүм, кучагыңда ойносом,
Ак чардагың сугун артат асманда.
Мындай жыргал болгондур бир ойлосом,

Энекемдин курсагында жатканда [1, 143-б.].

Акын үчүн Ата Мекендин ар бир булуң-бурчу ыйык экендигин биз ушундай саптардан соң жакшы түшүнө алабыз.

“Аламан” (2011-ж.) жыйнагындагы “Сары-Челек”, “Ысык-Көл”, “Чаар-Жондогу космос”, “Чаар-Жон пейили”, “Айылыма”, “Ак-Муздагы кеч”, “Мекеним – Кыргызстан”, “Салкын-Төр”, “Ала-Тоодо Ысык-Көл”, “Кочкор жери. Исакеев айылы” деген ырлары мекен темасын ачып турушат.

Акын айтылуу Сары-Челектин айтып бүткүс керемет кооздугун төмөнкүчө ырга салат:

Көк тиреген карагайлар,
Көпкөк болгон арчалар.
Сары-Челек, арзып сага
Келишти экен канчалар [2, 60-б.].

Ысык-Көлдүн касиети туурасында мындайча баян кылат:

Көлгө келсең – чарчаганың жоголуп,
Кетет мындан сыркоо жандар оңолуп.
Тосуп алат Ысык-Көл жаш баладай,
Толкундары моюнуңа оролуп [2, 61-б.].

Кичи мекенинин бир өңүрү болгон Чаар-Жон туурасында бейиш төрүнө салыштыруу менен ыр курайт:

Бейиш төрү болсо болор,
Болсо болор ушунча.
Тосуп алды бизди тоолор
Таажы кийип, кызыл шаа.

Француздун ароматы
Жыпарына чендебес.
Гүлдөр менен кызыл-тазыл
Күтөт сени бел-белес [2, 66-б.].

Жедигер Саалаев өлкөбүздүн жарандарына, өзүнүн окурмандарына, анын ичинде жаштарга Мекендин ыйыктыгын эскертүүдөн эч тажабайт:

Ак чачып тоскон жыланды дагы,
Алпейим элим, ыймандуу баары.
Ысык-Көл – тунук, Ала-Тоом – бийик,
Кыргызстан – менин Мекеним ыйык [2, 124-б.].

Салкын-Төр туурасында төмөнкүдөй ыр саптарын тизмектейт:

Салкын-Төрдүн салкынынын кызыгы ай,
Салкын жерде бүгүн жүрөк ысыды ай.
Кыздар турса, кымыз турса сунулуп,
Кандай жигит калат экен кызыбай [2, 139-б.].

Акын турмуштун капшабына кабылган элдерди көрүп, эч ким Ата Журтунан айрылбасын деп тиленет:

Көр тирликтин көйгөйүнө муңбаган,
Көкөй кести, көкүрөк муң, ырбаган...
Энесинен эрте калган баладай,
Ата Журттан айрылбасын бир да жан!
Мекенинен айрылбасын бир да жан! [2, 153-б.].

Көрүнүп тургандай, акындын жүрөгүнүн тереңинде Ата Мекенге карата ысык сезимдер толуп ташып турат.

“Арыбагын, Күн!” (2013-ж.) жыйнагындагы аты уйкаш поэмасы да Ата Мекен темасынын нечендеген татаал сырларын ачууга багышталат. Бул публицистикалык поэма кыргыз эли мекендеген жерлер туурасында кеңири сөз кылат. Бул поэма “Манас” эпосунун таасиринде жазылган дешке болот. Ал эми кыргыздын даңазалуу эпосу бүт бойдон Ата Мекен те-

масын камтып турат. Эпосто душман тарабынан чабылып-чачылган кыргыз элин баатыр туулган уулу – Манас Ала-Тоого, Ата Журтка кайрадан кондурат. Аны акын төмөнкүчө сыпаттайт:

Ошентип Кудай бериптир,
“өлбөгөн кулга жаз келип”,
Алтайлык кыргыз кайрадан,
Ала-Тоого көччү күн да келиптир! [3, 47-б.].

Акындын пикиринде, ар бир жаран Ата Журтка ак кызмат кылуусу кажет. Ал Ата Журтун кор туткандар, элин-жерин кор туткандар, мекенине батпай каларын белгилеп, кыргыздын алгачкы ажолору Аскар Акаев менен Курманбек Бакиевдин тагдырларын мисал келтирет.

“Ак куулар” (2015-ж.) жыйнагындагы “Кеч бешимде чыгып калдык кыштактан”, “Шааркан Апа, шар аккан суу – Каман-Суу!”, “Каман-Суу кайрыктары”, “Көлдөгү жаан”, “Көгүлтүр тоо, көл жээги”, “Кыргыз жерим” ырлары дагы мекен темасына арналган.

Кыргыз жеринин касиети – төрт түлүк мал экендигин бала чагынан көрүп өскөн акын, өз ырында мына ошону баса белгилейт:

Ал күндөрдө өзгөчө шаң бар экен,
Каман-Суунун касиети – мал экен.
Бектер кетип, эл калганда биз келсек,
Каман-Суунун ээнсиреген чагы экен [4, 11-б.].

Акын кыргыз жеринин бардык аймактарын бирдей көрөт, ал үчүн мекенибиздин ташы дагы ыйык.

Нарын, Чүй, Талас, Баткен, Жалал-Абад,
Ысык-Көл, Ош – баары тең мага жагат.
Жетик эли, жети дубан – Жетигендей
Жаркырап жылдыздардан салам алат [4, 40-б.].

“Манас дух” (2020-ж.) жыйнагына кирген “Каман-Сууга карай сапар” ырын элге-жерге, кичи мекенге болгон сагынычтан улам жаралган деп баалоого болот. Мындагы саптардан акындын ички сезиминде мекенге болгон чоң сүйүү жатканын баамдай алабыз.

Ак-Муз артта калат колун булгалап,
Аңыздарга, адырларга жашынып.
Ичке, Ача, Чоң-Ачаны жылгалап,
Каман-Суубуз көздөн учат, ашыгып...

Апам, боз үй, Каман-Суунун төрүндө,
Карагердей нечен кырды ашырган
Ал күндөр жок, андан берки өмүрдө,
Аны ойлосом ыйлай жаздайм азыр да... [5, 180-181-бб.].

Ошентип, Жедигер Саалаевдн поэзиясында башкы орунда турган жалпы адамзаттык баалуулуктардын бири жана орчундуусу – бул Ата Мекен болуп саналат. Акындын мекен темасындагы ырларынан ал Ата Журтту эң ыйык деп билерин, аны чын дилден сүйөрүн түшүнө алабыз.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Саалай, Ж. Аттануу: Ырлар, поэмалар [Текст] / Ж. Саалай. – Б.: Турар, 2011. – 196 б.
2. Саалай, Ж. Аламан: Тандалбаган ырлар, поэмалар, арноолор [Текст] / Ж. Саалай. – Б.: Турар, 2011. – 336 б.
3. Саалай, Ж. Арыбагын, Күн! Поэма, баллада [Текст] / Ж. Саалай. – Б.: Турар, 2013. – 100 б.
4. Саалай, Ж. Ак куулар: Поэзиялар, ырлар жана котормолор [Текст] / Ж. Саалай. – Б.: КРӨ караштуу Интеллектуалдык менчик жана инновациялар мамлекеттик кызматы, 2015. – 198 б.
5. Саалай, Ж. Манас дух: Ырлар, терме поэмалар, балладалар, котормолор [Текст] / Ж. Саалай. – Б.: Турар, 2020. – 232 б.